

SOLBAD HALL: 70 JAAR LATER

Samenvattende en aanvullende besluiten van het Verschaeve-colloquium *Solbad Hall: 70 jaar later* op 9 november 2019 in Alveringem.

Zowel mijn beide collega's (Romain Vanlandschoot en Aragorn Fuhrmann) als ikzelf stonden hier in Alveringem uitsluitend op het spreekgestoelte in de hoedanigheid van historicus. Als vakhistorici eigenlijk. Dat is niet altijd een dankbare taak. Want er wordt nogal eens kritiek afgeleverd op ons doen en laten. Tot het bewijs daarvan citeer ik u een uitspraak door een persoonlijkheid die hier vandaag centraal staat in onze belangstelling, namelijk de priester-dichter Cyriel Verschaeve. Dit is het citaat: "*Geschiedenis is een leugenboek. Geschiedenisboeken willen geschiedenis maken in plaats van geschiedenis te zijn*". Een vernietigend oordeel dus over de waarde van de geschiedschrijving.

Verschaeve schreef dit citaat tijdens het oorlogsjaar 1943. Het verraadt duidelijk zijn wantrouwen in en zijn feitelijke afkeer voor de oordelen die afweken van zijn eigen visie op de geschiedenis van Vlaanderen en Europa. Hij schreef die woorden neer bij wijze van inleiding bij een fotoboek waarin een verzameling werd opgenomen van (voor die tijd overigens bijzonder mooie) fotografische portretten van Vlaamse mannen en vrouwen en van bijzondere, inspirerende landschappen in Vlaanderen.

Dat boek werd verspreid door de collaborerende De Vlag. Het moest, via de kracht van het beeld, aantonen dat de Vlamingen, völkisch beschouwd, Germanen zijn. Het draagt daarom de sprekende titel *Vlaanderen's Germaansch Volksgezicht*. Met de ogen van vandaag zouden wij besluiten dat daar een fout etnisch randje omheen zit. Maar Verschaeve schaart zich achter dat propagandistische doel en zegt onomwonden: "*Wij zijn Germanen, geen Latijnen*".¹

Wij kunnen dat boek hier citeren, omdat het op een directie wijze het geestelijke kader schetst waarin Verschaeve zich cultureel én politiek bewoog, vóór de Tweede Wereldoorlog, tijdens de oorlog en erna. Dus ook na de ineenstorting van het Derde Rijk van Nazi-Duitsland, toen hij in zijn exiloord(en) verbleef, aanvankelijk in Duitsland en tenslotte in het Oostenrijkse Solbad Hall. Ook toen, aldus Verschaeve-biograaf Romain Vanlandschoot, bleef hij "*vasthouden aan zijn oude romantische visie en veronachtzaamde de brutelere werkelijkheid van het nationaalsocialistische Duitsland*".

Hier dient bewust het begrip 'exiloord' gebruikt, omdat Verschaeve niet in de echte zin van het woord een 'banneling' kan worden genoemd. Het verblijf in België werd hem door geen enkele instantie verhinderd noch verboden. Hij werd in augustus 1944 in veiligheid gebracht door de (in het defensief gedrongen) Duitse bezetter. Die bezetter had bovendien nog belangrijke plannen met hem: hij kon fungeren als de geestelijke leider voor de duizenden Vlamingen die in Duitsland verbleven als arbeider, als gevluchte collaborateur enz. En

---

¹ C. Verschaeve, *Voorwoord* bij E. Lendvai-Dircksen, *Vlaanderen's Germaansch Volksgezicht*, De Burcht / J. Bernaerts Uitgever, Brussel 1943.

tenslotte was Verschaeve daar ook politiek bruikbaar: er werd van hem verwacht dat hij in Duitsland zou meewerken aan de oprichting en de werking van de (op te richten) *Vlaamse Landsleiding*, die als een soort exilregering de opname van Vlaanderen als een toekomstige rijksgouw in het grote Germaans Rijk moest voorbereiden.

In tegenstelling tot de beeldvorming en de cultus die de later rondom hem - en mede door hemzelf - zou worden opgebouwd, was Verschaeve geen slachtoffer van de Belgische staat noch van het Belgische repressieregime. Maar dat hij 'eenzaam [was] in het verre land', is niet onwaarschijnlijk: zo'n uitspraak beantwoordt immers aan het verlate gevoel van iemand die (om een of andere reden) in een soort diaspora is verzeild geraakt en daardoor in feite in twee werelden moet leven en het heimwee voelt knagen naar het eigen land en de eigen sociale en familiale omgeving.²

Waarmee wij dus niet ten onrechte moeten verwijzen naar de menselijke factor in het leven van Cyriel Verschaeve, inzonderheid tijdens de periode toen hij in het Oostenrijkse Solbad Hall verbleef. Maar daartegenover staat dat de priester, ondanks de kennis van de omstandigheden die hij was ontvlucht én de kennis van humane gruwel die volop bekend geraakte sinds 1945, wars bleek van enige zelfkritiek omtrent zijn engagementen uit het verleden. Hij nam geen verantwoordelijkheid op voor de feiten en ontwikkelingen waar hij verantwoordelijk (of alleszins mede-verantwoordelijk) voor was binnen de context van de Vlaamse collaboratie, inzonderheid de fatale inzet van Vlaamse soldaten aan het Duitse Oostfront.

Het aureool dat zich reeds tijdens het interbellum had gevormd omheen zijn dichterschap en charismatische persoonlijkheid, kende een doorstart na de Tweede Wereldoorlog, toen hij niet langer in Vlaanderen verbleef. Zijn vlucht uit en afwezigheid in Vlaanderen bezorgde hem de aura van het martelaarschap, dat grotendeels de verklaring vormde voor de aantrekkingskracht die uitging van de Vlaams-nationalistische jeugdbedevochten naar Solbad Hall. Men trok naar het graf van een aanbeden balling.

Aantrekkelijk voor die jeugd bleef de wijze waarop Verschaeve het negentiende-eeuws rolmodel voor de Vlaamse jeugd, Albrecht Rodenbach, had geïntegreerd in zijn eigen Vlaamse-Germaans 'romantisch pantheon'. Het eigen pantheon van de priester-dichter zou echter, naar de woorden van Romain Vanlandschoot, systematisch afwijken van de 'werkelijke wereld die hem omringde', niet het minst toen de politiek-culturele area van de Vlaams-nationalisten na de Tweede Wereldoorlog was ingestort.³

Als Verschaeve in 1946 schrijft dat hij 'afscheid neemt' van Rodenbach, als zijn rolmodel van de Vlaamse gedachte⁴, dan getuigt dat volgens Vanlandschoot van een bitterheid die hem aanzette tot een afrekening met het verleden waarin zijn Germaanse en later ook zijn (slechts tijdelijk beleden) Groot-Nederlandse droom verloren ging.

---

² Zie F. Seberechts en F.-J. Verdoodt, *Leven in twee werelden. Belgische collaborateurs en de diaspora na de Tweede Wereldoorlog*, Davidsfonds, Leuven, 2009 - De geciteerde uitspraak van Verschaeve is algemeen bekend.

³ R. Vanlandschoot, *Kapelaan Verschaeve*, Tiel-Antwerpen, 1998, blz. 16.

⁴ Zie C. Verschaeves publicatie *Afscheid van Rodenbach*, vermeld in R. Vanlandschoot, *Kapelaan Verschaeve*, op.cit.

Na de Tweede wereldoorlog bleef een omvangrijke jeugdbeweging zoals de KSA (Katholieke Studenten Actie) haar katholiek-Vlaamsgezind engagement richten op de 19de- eeuwse dichter en studentenleider Albrecht Rodenbach. Maar afwijkend van dat patroon, zocht de (beperkt in omvang zijnde) Vlaams-nationalistische jeugdbeweging haar rolmodellen in het recentere, aan de nationalistische collaboratie gerelateerde persoonlijkheden: August Borms, Staf De Clercq e.a. Maar vooral Cyriel Verschaeve bleef prominent aanwezig in de (naar slachtofferisme tenderende) belangstelling: hij werd de onbegrepen ziener en martelaar van de chaotische repressietijd, ofschoon hijzelf buiten schot bleef voor die repressie.

De inspirators en de (in hoofdzaak jonge) deelnemers aan de Vlaams-nationalistische *Bedevoarten naar Solbad Hall* creëerden een sfeer waarbij zijzelf deel uitmaakten van het onbegrepen ziener- en martelaarschap van Verschaeve. De leden van de Vlaams-nationalistische jeugdbeweging waren overigens vaak kinderen van ouders of familieleden die geraakt waren door de repressie of de epuratie: personen die hun hun ambt of beroep hadden verloren en soms het geweld van straat hadden ondergaan. Via het engagement dat ouderen en jongeren vaak met elkaar deelden, werd gezocht naar het herstel van de sociale, culturele en politieke definities en engagementen uit het verleden.⁵ De Vlaams-nationalistische jeugdbedevoarten naar Verschaeves graf in het Oostenrijkse Solbad Hall, speelden zich af in de marge van die beweging.

Die Solbad Hall- bedevoarten eindigden in 1973 op abrupte wijze, met de zogenaamde Operatie Brevier, uitgevoerd door de Vlaamse Militante Orde (VMO). Die strijdbare organisatie was oorspronkelijk o.m. tot stand gekomen om het recht op politieke bijeenkomsten vanwege het (zich heroprichtend) politieke Vlaams-nationalisme te beschermen tegen de soms hardhandige protesten vanwege anti-betogers. Het VMO evolueerde echter snel tot een in een vorm van militie, die het fysieke geweld niet altijd schuwde.

Zoals historicus Fuhrmann schrijft, vormde de 'extreme daad' van het VMO in Solbad Hall 'een bizarre anomalie in de geschiedenis van de naoorlogse Vlaamse beweging'. Hij gaat ervan uit dat de Operatie Brevier niet zozeer moet worden verbonden met de geschiedenis van een marginale strekking binnen de Vlaamse beweging, maar dat zij ook en vooral moet worden beschouwd 'als een gebeurtenis die als het ware gegeneerd werd - of op zijn minst mogelijk gemaakt werd - door het discours dat al jaren vorm gekregen had en aan legitimiteit gewonnen had tijdens meer dan tien jaar Verschaeve-huldes in Solbad Hall en nog meer herdenkingen in Vlaanderen'. Fuhrmann onderstreept ook dat de 1973 een keerpunt werd in de 'Solbad Hall verering'.

Die prikkelende insteek zal nog verder zou moeten worden geconcretiseerd, zowel kwantitatief als kwalitatief. Daarvoor zal echter vooral nieuw onderzoek nodig zijn, want bijna alle tijdsgebonden documenten omtrent de controversiële geschiedenis van Operatie Brevier gaan twee extreme richtingen uit, enerzijds die van de verholen sympathie en anderzijds die van de gêne. Vooral die laatste factor overweegt. Want het was duidelijk de

---

⁵ Zie hiervoor (o.m.): J. Belis, *De Vlaams-nationalistische jeugdbewegingen voor en na de Tweede Wereldoorlog. Doorstart of nieuw begin ? 1945-1961*, UA, 2005-2006, promot. H. Van Goethem en F.-J. Verdoodt.

bedoeling van de ontvoerders om op triomfantelijke wijze, met de opgegraven kist, te verschijnen op de IJzerbedevaart, die een paar weken later zou plaatsvinden in Diksmuide.

Dat laatste is dus niet gebeurd, door de druk die op de ontvoerders werd uitgeoefend door enkele katholieke politici en vooraanstaande figuren binnen de Vlaamse beweging. Tijdens de bewuste IJzerbedevaart sprak voorzitter Jozef Coene overigens de cryptische woorden 'dat hij blij verrast was met de overbrenging van het stoffelijk overschot van Verschaeve in Vlaamse grond'.⁶

Coene alludeerde daarbij duidelijk op het feit dat de kist intussen was begraven op het kerkhof van Alveringem, naast de dorpskerk. Dat was gebeurd in een besloten kring. In aanwezigheid van nauwelijks enkele getuigen, stortte een industriële betonmolen een omvangrijke laag beton over de kist van Verschaeve.

Men kan terecht stellen dat die teraardebestelling, qua betekenis, eerder een ontluisterend dan een piëteitsvol gebeuren was. Anderzijds ontwikkelde zich terplekke een sfeer van bevrijding en opluchting: aan de publiciteit onttrokken, werd een zuiverende bladzijde omgedraaid. Het was een psychologisch kantelmoment. Want de samenkomsten die het VMO later nog organiseerde bij het graf baarden geen groot opzien meer. Er was als het ware geen weg terug meer voor een meer kritisch-beschouwende benadering van de zaak-Verschaeve.

Tijdens de daaropvolgende jaren werd systematisch het pad geëffend naar een objectiverende, wetenschappelijke benadering van het Verschaeve-thema; de hagiografie deinde vrij snel uit. Die evolutie kaderde daarenboven in versnelde democratiserings-proces van het hoger onderwijs in Vlaanderen. Het kan nauwelijks een toeval worden genoemd dat tijdens dit tijdsbestek ook de eerste *Encyclopedie van de Vlaamse beweging* (EVB, 1973-1975) werd gepubliceerd. Vijfentwintig jaar later volgde overigens de *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse beweging* (NEVB, 1998), die in nog sterkere mate dan de EVB, kon inzetten op de verwetenschappelijking van historiografie van de Vlaamse beweging.

Gesteund door het Jozef Lootensfonds - Jozef Lootens was een West-Vlaamse ondernemer en vriend en mecenas voor Verschaeve, voor, tijdens en na de Tweede Wereldoorlog -, werd historicus Romain Vanlandschoot de centrale figuur in uitbouw van de wetenschappelijke Verschaviana-geschriften, een jaarboek waarin hij in 1970 begon te publiceren en dat hij die hij in 1970 was opgestart. Dat publicatie-pad zou er tenslotte toe leiden dat Vanlandschoot in 1998 zijn biografie *Kapelaan Verschaeve* kon publiceren.

De Vlaamse letterkundige Dirk Vansina, een vriend van Verschaeve, had reeds sinds het interbellum diverse essays gewijd aan Cyriel Verschaeve en dat had hem in 1955 toegelaten om zijn boek *Verschaeve getuigt* te publiceren over zijn bewonderde leermeester Verschaeve.

Die eerste Verschaeve-biografie was niet vrij van hagiografische trekken, niet in de laatste plaats omdat zij zich nog helemaal situeerde in de sfeer van de toentertijd dominante subjectieve benadering van de Vlaamse beweging. Maar bijna een halve eeuw later zou Vanlandschoot dus aantonen dat het mogelijk is om met een open, kritische en serene blik naar een verleden te kijken dat historisch belangrijk was en tegelijk mythisch en controversieel.

---

⁶ Zie P. Van den Driessche en R. Verlinden, *Zestig keer op bedevaart naar de IJzer*, Diksmuide, 1988, blz. 107.

Geschiedschrijving betekent *kijken, nógmaals kijken*. Niet gedurende 'Uren [van] bewondering' - om Verschaeve te parafseren⁷ - . maar in uren van *verwondering*.

Frans-Jos Verdoodt.

---

⁷ C. Verschaeve, *Uren van bewondering voor grote kunstwerken*, Brugge-Gent 1924.